

Voortgangsrapportage "Varkens met een intacte staart"

Stap 1 van de Verklaring van Dalfsen: demonstratieproject, praktijknetwerk en internationale samenwerking.

Vastgesteld dd 25 februari 2015

Stuurgroep starten: LTO, NVV, Dierenbescherming, Ministerie EZ
Uitvoerder: Wageningen UR

Ministerie van Economische Zaken

Verklaring van Dalfsen

Op 10 juni 2013 is de Verklaring van Dalfsen, een samenwerking van LTO, Nederlandse Vakbond Varkenshouders (NVV), Dierenbescherming en diverse ketenpartijen, aangeboden aan toenmalig staatssecretaris Sharon Dijksma. De Verklaring beschrijft het routeplan naar stapsgewijs minder kort couperen van de biggenstaart en op de lange termijn geheel stoppen met couperen, mits verantwoord mogelijk. De Verklaring van Dalfsen is gebaseerd op de studie van de Werkgroep Krulstaart waarin de wetenschappelijke kennis van factoren die van invloed zijn op staartbijten via lezingen bediscussieerd zijn en geïntegreerd tot het routeplan zoals weergegeven in de Verklaring van Dalfsen.

Deze voortgangsrapportage geeft het resultaat van de uitvoering van stap 1 van de Verklaring van Dalfsen: demonstratieproject inclusief de ontwikkeling van een vangnet, praktijknetwerk en internationale samenwerking, uitgevoerd van januari 2014 tot en met december 2015.

Dit betreft de eerste evaluatie van het doorlopen routeplan in de afgelopen 2 jaar en wordt afgesloten met aanzet voor vervolgactiviteiten.

Demonstratieproject: aanleiding en opzet

De doelstelling van het demonstratieproject is in de Verklaring van Dalfsen weergegeven als:

1. Demonstratieproject niet gecoupeerde varkens houden

Op dit moment is er grote angst en scepsis over het houden van varkens met intacte staarten in de hedendaagse stallen. Daarom is het belangrijk te bewijzen dat het wellicht wel kan, waarbij de focus ligt op management en eventuele minimale aanpassingen in de stal. Op het Varkens Innovatie Centrum in Sterksel zal hiervoor een demonstratieproject onder praktijkomstandigheden worden opgezet. Hiertoe wordt alle kennis uit binnen- en buitenland ingezet met betrekking tot het verbeteren van factoren als klimaat, voeding, hokuitvoering, omgevingsverrijking en gezondheid.

Van januari 2014 tot november 2015 zijn in 12 rondes bij in totaal 117 tomen de staarten van de biggen niet gecoupeerd. Er zijn uitgebreide waarnemingen gedaan ten aanzien van staartschade (met onderscheid naar dieren met vaste hokverrijking en dieren met ruwvoerrijking), de effectiviteit van interventie maatregelen bij optredende bijtproblemen, en de technische resultaten. Opgetreden uitbraken van staartbijten zijn aan de hand van videobeelden geëvalueerd, met als doel te bepalen of er bij de varkens gedragingen te zien zijn die als vroege signalen van aankomend staartbijten gebruikt kunnen worden.

Belangrijk is om te realiseren dat het onderzoek een demonstratieproject betreft en geen vergelijkend onderzoek. Het project was niet gericht op het aantonen van significante verschillen tussen verschillende (interventie)maatregelen. Het demonstratieproject geeft inzicht in de knelpunten en mogelijkheden om varkens met intacte staarten te houden en levert leerervaringen, succesfactoren en kritische factoren op.

Demonstratieproject: conclusies

Het demonstratieproject op Varkens Innovatie Centrum (VIC) Sterksel heeft veel inzicht opgeleverd ten aanzien van het houden van varkens met niet gecoupeerde staarten. Ondanks alle inspanningen om bijtproblemen te voorkomen, hebben deze zich voorgedaan tot in de laatste ronde.

Het demonstratieproject heeft zich ontwikkeld van een traject waar in aanvang de onderzoekers (op basis van wetenschappelijke kennis) leidend waren ten opzichte van de diervverzorgers, naar een traject waarin de onderzoekers begeleidend waren naar de diervverzorgers. In het 1^e jaar van het demonstratieproject vond het beslissen en handelen plaats vanuit de wetenschappelijke kennis, met een vertaalslag naar de praktijk. In het 2^e jaar kwam een omslag naar het sterker voortbouwen op de praktijkervaring en het innovatief denken van de diervverzorgers, ondersteund met wetenschappelijke kennis. Daarbij lag de nadruk op een praktijkaanpak, waarbij de ervaringen van de diervverzorgers op VIC Sterksel leidend waren. De diervverzorgers namen zelf de verantwoordelijkheid in het nemen van beslissingen en het maken van keuzes voor de inzet van (praktijkgerichte) interventie maatregelen.

De diervverzorgers hebben gedurende het demonstratieproject een leertraject doorgemaakt om vroege signalen van staartbijtproblemen eerder en beter te herkennen, waardoor vroegtijdig ingrijpen met interventie maatregelen vaker mogelijk was. Volledig voorkomen van bijten bleek niet mogelijk, ondanks de verworven kennis en inzichten. Er bleek bij de analyse niet altijd een reden aan te wijzen waarom staartbijten optreedt. Dit onderstreept de noodzaak van effectieve interventie maatregelen waarmee uitbraken van bijtproblemen (m.n. ook bij uitrol in de praktijk) snel te stoppen zijn.

We constateren dat de diervverzorgers zich ontwikkeld hebben in het anders naar de varkens te kijken, zoals specifiek naar de houding en stand van de staart en hoe de dieren exploreren. Na verloop van tijd bleek voor de diercontroles te gelden: 'Niet meer, maar anders kijken': aan de houding van de staart kan vaak afgelezen worden hoe het varken in zijn vel steekt (qua welzijn en gezondheid) en dit kan daarmee dienen als indicator voor de gesteldheid van het dier en een verhoogd risico op bijtproblemen. Duidelijk is geworden dat de diervverzorgers met alertheid en maatwerk interventie maatregelen per geval moesten inzetten. In de loop van het demonstratieproject is de ervaring opgedaan dat bij bijtproblemen het direct inzetten van een combinatie van interventie maatregelen succesvoller was voor het snel bestrijden van het bijtgedrag, dan een enkele (beperkte) maatregel. Bij aanwezigheid van een obsessieve bijter moet deze zo snel mogelijk uit het hok verwijderd worden. Bij bijtproblemen is het aanbieden van veel en gevarieerd hokverrijkingmateriaal belangrijk.

In het demonstratieproject is met een combinatie van verschillende verrijkingmaterialen begonnen en was het de bedoeling om na verloop van tijd de hoeveelheid of beschikbaarheid van deze materialen te verminderen. Daarmee zou eerst ervaring opgedaan worden onder omstandigheden waarbij verwacht werd dat geen bijtproblemen optreden, om vervolgens het verrijkingmateriaal te verminderen. Omdat in de loop van het traject bleek dat in de bestaande huisvesting van VIC Sterksel staartbijten bleef voorkomen, is besloten het niveau van hokverrijking te handhaven en de aandacht vooral te richten op het voorkomen van bijtproblemen en verbeteren van het vangnet met interventie maatregelen.

De ervaringen en resultaten uit het demonstratieproject en specifiek de leerpunten van de diervverzorgers worden gebruikt in het praktijknetwerk.

Praktijknetwerk

In de tweede helfte van 2015 is het praktijknetwerk 'reduceren van bijtgedrag bij varkens' opgestart.

Het netwerk bestaat uit 8 varkenshouders: 7 gangbare varkenshouders en één biologische varkenshouder die als enige dieren met intacte staarten houdt, maar waar het staartbijten ook voorkomt. Het netwerk illustreert de complexiteit en gevoeligheid om te gaan beginnen aan het werken en het houden van varkens met lange(re) staarten. De zorg in de varkenssector over het stoppen met couperen in de varkenshouderij legt een grote druk op de deelnemers aan het netwerk. Deze zorg is dat te snel de stap gezet wordt naar langere staarten en uiteindelijk niet meer mogen couperen van staarten. Dit terwijl er nog onvoldoende mogelijkheden zijn om staartbijten te voorkomen of een uitbraak aan te pakken, waardoor dierenwelzijn ernstig geschaad kan worden.

Het netwerk reflecteert het belang van een routeplan zoals weergegeven in de Verklaring van Dalfsen: op verantwoorde wijze stapsgewijs de staarten langer houden. Om dit te realiseren en te werken aan het geformuleerde doel: "Zoektocht naar het voorkomen en bestrijden van (staart) bijten bij varkens; met proberen en monitoren als sleutelwoorden" is een Plan van Aanpak opgesteld.

Er zijn protocollen opgesteld (overlappend met de Duitse werkwijze) om de bedrijven te analyseren. Op alle bedrijven van het netwerk is een nulmeting uitgevoerd, die de huidige stand van zaken voor wat betreft staartbijten en risicofactoren hiervoor weergeeft. Deze nulmeting is eind 2015 afgerond, waarna de varkenshouders vanaf begin 2016 tijdens onderlinge bedrijfsbezoeken de risicofactoren bespreken en verbeterplannen opstellen om de risico's te verminderen waarna gestart zal worden met minder kort couperen van de staarten. Gesignaleerde risicofactoren die een nadere uitdieping met gebruik van wetenschappelijke kennis vragen, worden voorgelegd aan een groep van (internationale) experts.

Ervaringen die uit het Netwerk komen, zullen een belangrijke aanvulling vormen voor 1) staartbijten voorkomen en 2) aanscherping van het vangnet met de interventie maatregelen.

Internationale samenwerking

Internationale samenwerking op het gebied van lange(re) staarten en voorkomen van staartbijten is van groot belang en wordt voortgezet. Onderzoek wordt gezamenlijk en/of in goede afstemming uitgevoerd.

Stoppen met couperen heeft internationaal aandacht, waarbij het vraagstuk ligt in het niet kunnen voorkomen van staartbijten. De aanpak vraagt om harmonisatie binnen de Europese landen. Vanuit het onderzoek is daartoe in samenwerking met Duitsland en Denemarken een overzicht gemaakt van de Europese landen die actief zijn in onderzoek naar staartbijten, waarbij per land is aangegeven wat gedaan wordt. Met dit overzicht kunnen onderzoeken beter op elkaar afgestemd worden, wat vergelijking van resultaten mogelijk maakt. Waar nodig en mogelijk wordt dubbel werk voorkomen en wordt een betere onderlinge afstemming over de aanpak en de koers bereikt om gelijkgericht aan het voorkomen van staartbijten te werken.

Op internationale congressen is de Nederlandse aanpak middels de Verklaring van Dalfsen gepresenteerd. In een verder gevorderde samenwerking met Duitsland is daar ook draagvlak ontstaan voor de Nederlandse aanpak. Nederland en Duitsland hebben hun samenwerking geïntensiveerd met gebruik van een Duits reken- en analyse model voor staartbijten en uitwisseling van kennis en ervaringen tussen varkenshouders en onderzoekers.

Verdere uitbreiding in samenwerking heeft plaatsgevonden met Denemarken en Frankrijk waarbij afgesproken is om de in de praktijk gesignaleerde knelpunten en vragen te bespreken met de internationale onderzoekers en experts. Dit moet leiden tot een betere ontsluiting van internationale kennis om de vragen bij het wegnemen van risicofactoren op te lossen en harmonisatie in de aanpak van de staartproblematiek in Europa.

Vervolg

Voor het vervolg van het project zijn de Verklaring van Dalfsen en het Recept Duurzaam Varkensvlees leidend waarin is opgenomen dat er actief gewerkt wordt aan het overbodig maken van het couperen van de staarten.

Het is op basis van de nu opgedane ervaringen uit het project niet mogelijk om een einddatum te noemen waarop het couperen van staarten niet meer nodig is. De resultaten van het demonstratieproject, het praktijknetwerk en de internationale samenwerking zijn bemoedigend om op de ingeslagen weg volgens het routeplan in de Verklaring van Dalfsen verder door te gaan.

In 2016 wordt een vervolg gegeven aan het praktijknetwerk. De resultaten van het praktijknetwerk zullen de basis worden waarmee in 2017 opschaling plaats kan vinden in de praktijk. De internationale samenwerking is, in verband met de biggen export, van groot belang voor de Nederlandse varkenshouderij. Op het moment dat de handelspartners geen dieren met langere of intacte staarten willen hebben heeft dat grote gevolgen voor de Nederlandse handelspositie.